



Co-funded by the  
Erasmus+ Programme  
of the European Union



# MATERIAŁY SZKOLENIOWE DLA NAUCZYCIELI

## OUTPUT 02

Materiały opracowane w ramach projektu „IMPETUS-TOC”

sfinansowanego przez program „ERASMUS+”



Treść niniejszego przewodnika jest wynikiem międzynarodowego projektu IMPETUS-TOC “Innovative method to promote education for critical thinking and key competencies using system Theory of Constraints”. Projekt jest finansowany przy wsparciu Programu Erasmus+ Komisji Europejskiej (Kluczowe Działanie 2: Partnerstwa Strategiczne, projekt numer: 2019-1-PL01-KA201-065733).

Niniejsza publikacja przedstawia jedynie poglądy jej autora, KE nie ponosi żadnej odpowiedzialności za wykorzystanie zawartych w niej informacji.

**Autorzy:**

Polska: Dorota Maniszewska, Joanna Mańkowska, Sylwia Nitkowska, Maria Marcińczuk,  
Marta Piernikowska-Hewelt

Włochy: Antonella Cuntreri, Milena Manganello, Marinella Pitino

Litwa: Adele Baksiene, Daiva Ziogiene

**Organizacje zaangażowane w przygotowanie tekstu przewodnika::**

Polska: Niepubliczna Szkoła Podstawowa Lokomotywa

Włochy: ISTITUTO COMPRENSIVO BERLINGUER

Litwa: Anyksciu svietimo pagalbos tarnyba

**Prawa autorskie:** Materiał dostępny na licencji Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License, 2021.

Wydany w 2022

# SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	3
1. Filozofia TOC i szkolne mediacje	4
1.1. Filozofia TOC	4
1.2. TOC dla Edukacji	6
1.3. Szkolne mediacje	6
1.4. Praca z konfliktem - chmurka konfliktu	7
2. Narzędzia TOC w rozwoju osobistym nauczyciela – zastosowanie praktyczne	7
2.1. Ocenianie jako źródło konfliktu wewnętrznego i zewnętrznego	10
2.1.1. Konflikt wewnętrzny nauczyciela	11
2.1.1.1. Konflikt wewnętrzny nauczyciela – chmura 1	11
2.1.1.2. Konflikt wewnętrzny nauczyciela – chmura 2	13
2.1.1.3. Konflikt wewnętrzny nauczyciela – chmura 3	15
2.1.2. Konflikt zewnętrzny między rodzicem i nauczycielem	16
2.1.3. Chmurka konfliktu – praca własna	17
2.1.4. Logiczna gałązka – ocenianie kształtujące – praca własna	17
2.1.5. Drzewko ambitnego celu – ocenianie kształtujące – praca własna	18
3. Zastosowanie narzędzi TOC na lekcjach	20
3.1. Przykładowe scenariusze zajęć – SCENARIUSZ 1. Komunikacja	21
3.2. Przykładowe scenariusze zajęć – SCENARIUSZ 2. Góry	24
4. Budowanie środowiska szkolnego sprzyjającego mediacjom – praktyczne wskazówki	27
5. Wykorzystanie TOC na szkolnych mediacjach	28
5.1. Scenariusz mediacji szkolnych z wykorzystaniem narzędzi TOC	28
5.2. Propozycje przykładowych ćwiczeń do mediacji szkolnych	28
6. Podsumowanie	32

## Wprowadzenie

Materiały te są skierowane do nauczycieli, edukatorów i osób związanych z edukacją, którzy odbyli szkolenie z narzędzi TOC dla Edukacji. Przewodnik ten może służyć do własnego samorozwoju nauczyciela oraz jako kompendium dla trenerów przygotowujących szkolenia. Celem jego jest wsparcie edukatorów przeszkolonych z narzędzi TOC we wdrażaniu i korzystaniu z narzędzi w swojej codziennej pracy.

Jako, że doświadczenie podpowiada, że po odbytym szkoleniu edukatorzy potrzebują pewnej formy wsparcia, przewodnik ma pomóc uczestnikom szkoleń ułatwić proces wdrażania zmiany w obszarze wprowadzania myślenia krytycznego na zajęciach szkolnych. Intencją autorki jest również promowanie budowania kultury uczenia się w szkole i tworzenia środowiska sprzyjającego szkolnym mediacjom. Zauważamy bowiem, że aby zaszła trwała zmiana w środowisku edukacyjnym, konieczne jest podjęcie dwóch kroków:

1. szkolenia z nowych narzędzi, metod i technik, wyposażenie i wspieranie nauczycieli w rozwoju swojego warsztatu dla kompetencji kluczowych,
2. seria dodatkowych działań, wspierających wyszkolonych już nauczycieli i edukatorów.

Głównym celem poniższego materiału jest udzielenie wsparcia uczestnikom szkolenia w okresie bezpośrednio po szkoleniu, kiedy to nowo nabyta wiedza i umiejętności mają znaleźć swoje zastosowanie w codzienności. Prowadzone dotychczas zajęcia należy tak przebudować, by stworzyć w nich przestrzeń na narzędzia TOC. W tym procesie proponujemy następujące działania: uzupełnianie i poszerzanie wiedzy, którą właśnie nauczyciele nabyli na szkoleniach, rozbudowywanie swojego warsztatu pracy poprzez analizę lub wykorzystanie prezentowanych scenariuszy, do podejmowania prób tworzenia nowych scenariuszy zajęć z wykorzystaniem narzędzi TOC.

W kolejnej części znajdują się gotowe przykłady, w jaki sposób wykorzystać narzędzia TOC w rozwoju osobistym nauczyciela, podczas spotkań tutoringowych z dziećmi i młodzieżą, do pracy nad zmianą zachowania. Przykłady zawierają również opis możliwego zastosowania narzędzi podczas spotkań mediacyjnych w szkole.

Następnie czytelnik może znaleźć scenariusze zajęć z wykorzystaniem narzędzi TOC w szkole podstawowej. Są to propozycje gotowych zajęć z użyciem narzędzi TOC dla klas

młodszych SP. Scenariusze są kompletnymi propozycjami konkretnych lekcji albo fragmentu zajęć, zawierają przykłady chmurkę gałązek i drzewek ambitnego celu, część z nich nastawiona jest na rozwój umiejętności 4k i zawiera gotowe ćwiczenia i pomysły rozwijające kreatywność.

Podsumowując, przewodnik ten zawiera:

- krótkie wprowadzenie w podstawy, którymi kieruje się TOC, z nastawieniem na zastosowanie TOC w szkole,
- wprowadzenie narzędzi TOC na rzecz skutecznych mediacji szkolnych,
- zastosowanie TOC do pracy osobistej,
- gotowe przykłady zrealizowanych lekcji/zajęć,
- pomysły, inspiracje, przykłady i zagadnienia otwarte, służące do samodzielnej pracy,
- pomysły, inspiracje, scenariusze do prowadzenia lekcji i zajęć edukacyjno - wychowawczych.

## **1. Filozofia TOC i szkolne mediacje**

Narzędzia TOC mają swój ogromny potencjał do kształtowania schematów myślowych i rozwijania myślenia krytycznego. Równie duży potencjał mają one także do pracy nad komunikacją i do psychoedukacji. Przede wszystkim chmurkę konfliktu, jak sama nazwa narzędzia wskazuje można wykorzystywać dla zobrazowania przeciwstawnych żądań, a tym samym jest to doskonałe narzędzie do pracy osobistej oraz do pracy w parze czy grupie nad zaistniałym konfliktem.

### **1.1. Filozofia TOC**

TOC dla Edukacji to program, który wspiera dzieci i młodzież w kształtowaniu myślenia krytycznego i rozwiązywania konfliktów. Program powstał w oparciu o filozofię zarządzania metodą TOC (Theory of Constraints), stworzoną przez dr Eliyahu Goldratt'a. TOC zyskało sobie ogromną popularność w biznesie, metoda jest stosowana przez wiele międzynarodowych koncernów, zapoznają się z nią studenci MBA na całym świecie. Po raz pierwszy swój pomysł opisał Goldratt w 1984 r. w pozycji: Cel (The Goal). Książka miała wiele wznowień, a sam autor, dr E. Goldratt napisał wiele innych książek, w których rozwijał tę koncepcję zarządzania. TOC,

czyli Teoria Ograniczeń jest zbiorem koncepcji, które pomagają znaleźć praktyczne i efektywne rozwiązania problemów, które pojawiają się w biznesie i uniemożliwiają lub utrudniają rozwój organizacji. Teoria Ograniczeń jest zestawem myślowych narzędzi pozwalających przyjrzeć się procesom, które muszą zajść, aby pokonywać rozpoznane ograniczenia, gdyż hamują osobę, grupę, czy organizację przed osiągnięciem celu. Pracując narzędziami TOC sporo uwagi poświęcamy najniższemu ogniwu łańcucha, które obniża jakość, negatywnie wpływa na końcowy efekt pracy całości systemu. Znalezienie najniższego ogniwu daje nam możliwość diagnozy i zlokalizowania, gdzie potrzebne jest skierowanie odpowiedniego wsparcia albo reorganizacja systemu. Po to, by osiągnąć lepszy jego rozwój.<sup>1</sup> Pod koniec swojego życia E.Goldratt określił cztery wytyczne, które pozwalają na satysfakcjonujący rozwój. Pierwsza z tych wytycznych, czy inaczej filarów dla filozofii TOC, to wrodzona **prostota**, wbrew powszechnemu przekonaniu o tym jak bardzo świat jest skomplikowany. Szukanie prostoty, niekomplikowanie, wyraża się w przejrzystym schemacie graficznym. Goldratt zachęca, aby wykorzystując narzędzia TOC odkrywać te zależności, harmonię i prostotę w świecie. Druga wytyczna, to przekonanie, że **ludzie są dobrzy**. To założenie powstrzymuje nas od oceniania i pozwala nam wesprzeć się na założeniu, że u podstaw ludzkiego działania leżą dobre intencje. Kolejne założenie mówi o tym, że **każdy konflikt można rozwiązać**. W myśl filozofii TOC, należy szukać rozwiązania wygrana-wygrana właśnie we wsparciu w tę wiarę. Ostatni element, „**pomyśl zanim powiesz: wiem**”. Goldratt dowodzi, że udzielanie błyskawicznej odpowiedzi, zamyka nas na myślenie i analizę problemu. Przekonanie o swojej wyższości, wiedzy i zdolności do wyboru najlepszego z możliwych rozwiązań sprawia, że nie dajemy sobie szansy wysłuchać racji drugiej strony lub szukać głębiej. Czasem warto iść za głosem intuicji, ale warto też się zatrzymać i sprawdzić czy nasza pierwsza reakcja jest słuszna, czy wzięliśmy wystarczająco dużo danych pod uwagę. Założenie, że zawsze możemy się nauczyć czegoś nowego, że możemy więcej i lepiej daje szansę uruchomić myślenie krytyczne. Szukać ścisłych powiązań logicznych w naszych przekonaniach, zarządzać poprzez przekraczanie swoich ograniczeń oraz rozwijanie myślenia przyczynowo-skutkowego. Równocześnie Goldratt zachęcał, aby wykorzystując narzędzia TOC weryfikować fakty, dotychczasową wiedzę. To doskonały napęd

---

<sup>1</sup> Theory of Constraints, [Theory of Constraints of Eliyahu M. Goldratt - Theory of Constraints Institute \(tocinstitute.org\)](http://TheoryofConstraints.org) z dn. 20.04.2021

do uczenia się ustawicznego. Do pędu po wiedzę w naszej szybko rozwijającej się rzeczywistości.

## **1.2. TOC dla Edukacji**

W 1995 roku, Goldratt założył organizację TOC for Education (TOC dla Edukacji), która od samego początku miała charakter non-profit, a jej celem jest propagowanie narzędzi myślowych TOC w edukacji. Celem programu TOC dla Edukacji jest wspieranie uczniów w zdobywaniu wiedzy w sposób, który kształtuje: umiejętność podejmowania samodzielnych decyzji, przejawiania odpowiedzialności, nawyk myślenia przyczynowo-skutkowego. Uniwersalność narzędzi TOC dla Edukacji pozwala wykorzystać je w pracy edukacyjnej z każdą grupą wiekową oraz z dziećmi doświadczającymi rozmaite trudności czy niepełnosprawności. Narzędzia TOC można wykorzystać podczas zajęć dydaktycznych, wprowadzając nowy materiał, utrwalając wiadomości, które uczniowie już mają, ale również w pracy wychowawczej, tutoringowej i mediacyjnej jako narzędzia wspierające rozwój osobisty.

## **1.3. Szkolne mediacje**

Podczas projektu w naszej szkole dwie doświadczone mediatorki wprowadziły klub mediacji rówieśniczych. Na regularnych spotkaniach raz w tygodniu, zainteresowani uczniowie klas 6 i 7 poznawali program mediacji krok po kroku. Uczyli się komunikować dostrzegając potrzeby i rozumiejąc, że za każdym zachowaniem, które wywołuje konflikt jest jakaś potrzeba, która potrzebuje zaopiekowania, albo przynajmniej rozpoznania i decyzji, że tę konkretną potrzebę zaspokoje w innym czasie lub w inny sposób. Uczyli się odróżniać potrzeby od strategii i poznawali style zachowań w konflikcie. Z tą podstawową wiedzą poznawali rolę mediatora szkolnego najpierw ćwicząc w sali, a potem z coraz większą odwagą próbowali swoich sił jako mediatorzy. Początkowo pod okiem nauczyciela, a potem zupełnie samodzielnie, w parach, wspierali młodszych kolegów i koleżanki w rozwiązywaniu sporów i szukaniu rozwiązań dobrych dla wszystkich. Mediacje oraz TOC łączy zasada szukania rozwiązań win-win i odrzucanie kompromisu, jako szkodliwego półśrodka. Chmurka konfliktu jest podstawowych, wspierającym narzędziem TOC wykorzystywanym w mediacji. Pokazuje ona, że dwie zwaśnione strony mają głębokie potrzeby, że łączy ich wspólny dobry cel, a jedno

co wywołuje konflikt to strategie zwane też żądaniami, które są jedynie drogą do zaspokojenie potrzeb, czyli tego co dla nas ważne, a możliwych do wyboru dróg jest bardzo wiele.

#### **1.4. Praca z konfliktem - chmurka konfliktu**

W pracy nad konfliktem proponujemy dwa rodzaje zadań. Pierwsze dotyczą naszej pracy wewnętrznej, dylematów, które rozpatrujemy sami z sobą. Drugie zaś to konflikty, które występują pomiędzy dwoma stronami, dwojgiem ludzi. Wszystkie przykłady dotyczące konfliktów - tych wewnętrznych i zewnętrznych są oparte na doświadczeniach autorek.

Do pracy chmurką konfliktu konieczne jest rozumienie założeń TOC. Warto wracać do czterech filarów TOC jako założeń fundamentalnych dla użycia narzędzi, po to by proces uczenia się/nauczania nie opierał się na samych narzędziach. Grozi wówczas wykorzystanie ich zbyt płytko lub do manipulacji. Dla pełnego korzystania z narzędzi TOC potrzebna jest też podstawowa wiedza psychologiczna dotycząca emocji i potrzeb. Rozróżniania emocji od strategii, rozpoznawania swoich potrzeb oraz znajomość stylów reagowania w sytuacjach niepewności, konfliktu, trudności. Podstawowa psychoedukacja dzieci zachodzi, kiedy uczniowie uczą się wykorzystywania chmurki na lekcji oraz jako narzędzia służącego im w mediacjach rówieśniczych. Mamy tu dwojakie doświadczenie. Z jednej strony prostota chmurki, jej schematyczna, graficzna forma, są dla dzieci naturalne do przyjęcia i łatwe do stosowania. Z drugiej strony dzieci po kilkukrotnym doświadczeniu pracy z chmurką tak szybko zapamiętują ten schemat, że stają się edukatorami swojego środowiska. Jakby naturalnie doszukują się potrzeb stających za żądaniami i wiedzą, że należy skupić się na rozwiązaniu dobrym dla obu stron konfliktu.

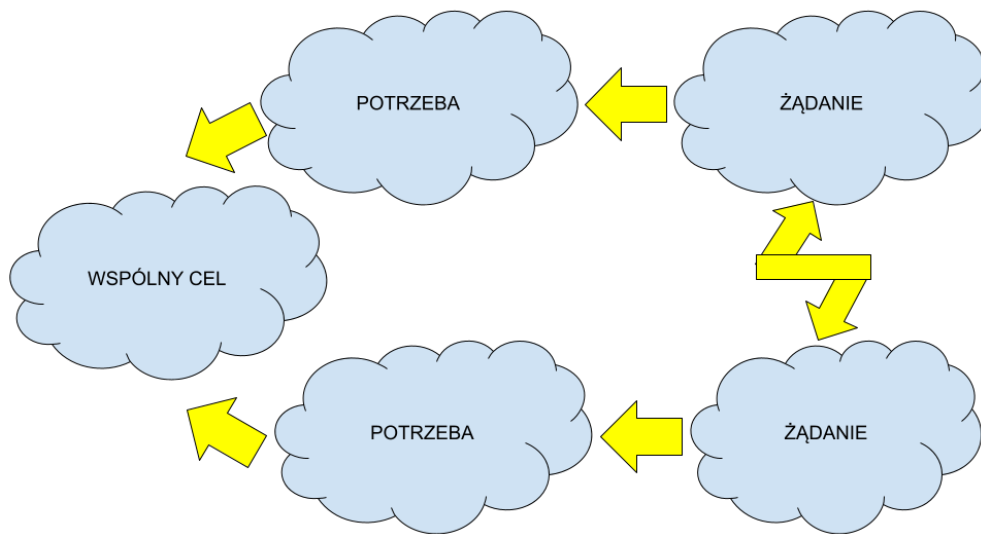
## **2. Narzędzia TOC w rozwoju osobistym nauczyciela – zastosowanie praktyczne**

Po zapoznaniu się z przykładami zaproponowanymi w poradniku, w których próbujemy pokazać proces myślowy, jaki nam towarzyszy, jest miejsce na pracę własną. Zachęcamy, żeby samodzielnie zastanowić się nad konfliktami i dylematami, które przeżywamy i odnaleźć stojące za nimi potrzeby. Gdyż to właśnie potrzeby nadają kierunek naszemu działaniu. Chęć ich zaspokojenia wyraża się w żądaniach, które są zazwyczaj jedną z wielu strategii czyli



możliwości zaspokojenia ujawnionych potrzeb. Czas poświęcony na rozpoznanie swoich potrzeb wyrażonych w żądaniach, zobaczenie potrzeb drugiej osoby, oraz podjęte próby rozwiązań w stylu wygrana/wygrana bez kompromisu, który niesie zawsze ze sobą jakąś stratę, oraz wreszcie zobaczenie wspólnego celu zaowocuje większą swobodą w pracy z uczniami i podopiecznymi.

Do efektywnej pracy własnej narzędziami TOC niezbędny jest schemat chmurki konfliktu oraz stale towarzysząca nam lista potrzeb.



rys.1 Narzędzie TOC - chmurka konfliktu

# LISTA POTRZEB

WG MARSHALLA ROSENBERGA

## Potrzeby fizyczne

Powietrza  
Pożywienia  
Wody  
Schronienia  
Ruchu  
Odpoczynku  
Snu  
Wyrażania swojej seksualności  
Dotyku  
Bezpieczeństwa fizycznego  
**Kontakt z samym sobą**  
Związku między ludźmi  
Autentyczności  
Wyzwań  
Uczenia się  
Jasności  
Świadomości  
Kompetencji  
Kreatywności  
Integralności  
Samorozwoju  
Wyrażania własnego ja  
Poczucia własnej wartości  
Samoakceptacji  
Szacunku dla siebie  
Osiągnięć  
Prywatności  
Sensu  
Poczucia sprawczości  
Jedności  
Spójności  
Rozwoju  
Stymulacji, pobudzenia  
Zaufania  
Świętowania  
Oplakiwania  
Celu  
**Autonomii**  
Wybierania własnych planów, celów i marzeń, wartości  
Wybierania własnej drogi  
Wolności  
Przestrzeni  
Spontanizacji  
Niezależności

## Związku między ludźmi

Przyczyniania się do wzbogacania życia  
Informacji zwrotnej  
Przynależności  
Wsparcia  
Wspólnoty  
Akceptacji  
Kontakt z innymi  
Towarzystwa  
Bliskości  
Dzielenia się  
Więzi  
Uwagi, brania pod uwagę  
Bezpieczeństwa emocjonalnego  
Szczerości  
Empatii  
Współzależności  
Szacunku  
Równych szans  
Bycia widzianym  
Rozumienia i bycia zrozumianym  
Zaufania  
Ciepła  
Miłości  
Intymności  
Siły grupowej  
Współpracy  
Wzajemności  
**Radości życia**  
Zabawy  
Radości i śmiechu  
Łatwości  
Różnorodności  
Inspiracji  
Prostoty  
Dobrostanu fizycznego i emocjonalnego  
Komfortu  
Nadziei  
**Związku ze światem**  
Piękna  
Kontakt z przyrodą  
Harmonii  
Porządku  
Spójności  
Pokoju

Źródło: Marshall Rosenberg, *Porozumienie bez przemocy. O języku życia*, Czarna Owca, Warszawa 2016

zdjęcie 1. Lista potrzeb na bazie idei NVC Marschalla Rosenberga.

## 2.1. Ocenianie jako źródło konfliktu wewnętrznego i zewnętrznego

Ocenianie może być źródłem wielu dylematów wewnętrznych nauczyciela jak i konfliktów zewnętrznych na wielu poziomach: uczeń – nauczyciel, nauczyciel – rodzic, uczeń – rodzic, nauczyciel – zwierzchnik. Może być traktowane jako wskaźnik, że uczeń niewystarczająco szybko lub niewystarczająco dużo przyswoił materiału. Jednocześnie może jasno pokazywać uczniowi czego się od niego wymaga i ukierunkować jego pracę. Dla rodzica ocena może być sygnałem, że jego dziecko potrzebuje diagnozy w jakimś kierunku, że boryka się z jakimiś trudnościami, których bez pomocy dorosłego nie pokona. Z drugiej strony może być też sygnałem, że dziecko przejawia predyspozycje w jakimś kierunku, ma talent, który warto rozwijać i na którym warto budować. Dla nauczyciela może być miernikiem wydajności jego pracy. Poniższe chmurki mogą pomóc nam przeanalizować ścieżkę, którą pokonuje nauczyciel, który wybiera sposób oceniania, w którym chce pracować. Pokazując słabe i mocne strony każdego z systemów i zbliżając do podjęcia decyzji najlepszej dla siebie, własnej filozofii nauczania i najbardziej adekwatnego dla szkoły i sposobu pracy z uczniami.

Ocenianie jest bardzo ważnym zagadnieniem w szkole. Budzi wiele emocji na wielu płaszczyznach. Nasuwa pytanie komu jest ono potrzebne, dla kogo działa i czy zawsze przyczynia się do rozwoju zarówno ucznia i nauczyciela. Nie ma wątpliwości, że może pełnić funkcję utrzymującą władzę, zarówno nad nauczycielem (ocenianym przez dyrektora lub innego zwierzchnika) oraz nad uczniem, który może być oceną motywowany lub demotywowany, a nawet poniżony. Zatem widzimy, że ocena może pełnić różne funkcje. Może być elementem władzy lub może pełnić rolę diagnostyczną. W idealnej sytuacji staje się kompasem i jasno wyznacza kierunek i tempo rozwoju nauczyciela i ucznia. Wiele osób, zarówno wśród nauczycieli jak i rodziców ma przekonanie, że system numeryczny, czy punktowy, który funkcjonował w edukacji przez dziesiątki ostatnich lat, mimo iż się do niego przyzwyczailiśmy i nieraz jest postrzegany jako naturalny element środowiska szkolnego, nie spełnia obecnie swojej funkcji. Budzi zastrzeżenia z punktu widzenia psychologii rozwoju dzieci i młodzieży, może się przyczyniać do nerwic i wielu zaburzeń.

Ocenianie osiągnięć edukacyjnych ucznia ma swoje uzasadnienie. W świetle Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie zasad oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w szkołach publicznych, z dnia 30 kwietnia 2007 roku, polega ono na rozpoznaniu przez nauczyciela poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w

stosunku do wymagań edukacyjnych wynikających z podstawy programowej i realizowanych w szkole programów nauczania.

Ocenianie, które ma służyć nauczaniu rozumianemu jako rozwój, a zatem takie, które ma służyć uczniowi, nauczycielowi i rodzicowi jest tematem wielu dyskusji edukacyjnych zarówno podczas konferencji pedagogicznych jak w kuluarach szkolnych. Poniżej zapraszamy do prześledzenia analizy możliwych dylematów nauczyciela, dotyczącego ocenia numerycznego vs. kształtującego.

Właściwe ocenianie może być wskaźnikiem i spełniać wiele istotnych dla zaangażowanych w nauczanie potrzeb, jak np. potrzebę sprawiedliwości, jasności, rozwoju. Jednocześnie może wywoływać wiele emocji, które wskazują, że potrzeby nie są zaspokojone. Np. uczucie zaniepokojenia może nam dawać sygnał, że nasza potrzeba sprawiedliwości albo komfortu są niezaspokojone.

### **2.1.1. Konflikt wewnętrzny nauczyciela**

Poniżej przedstawione są konflikty wewnętrzne nauczycieli ujawnione za pomocą chmurki konfliktu TOC. Wszystkie przykłady bazują na tym samym konflikcie:

#### **stawiać oceny numeryczne - oceniać kształtująco**

Następnie do tych samych żądań, czy inaczej mówiąc strategii oceniania, przypisane są potrzeby, które za nimi stoją.

#### **2.1.1.1. Konflikt wewnętrzny nauczyciela – chmura 1**

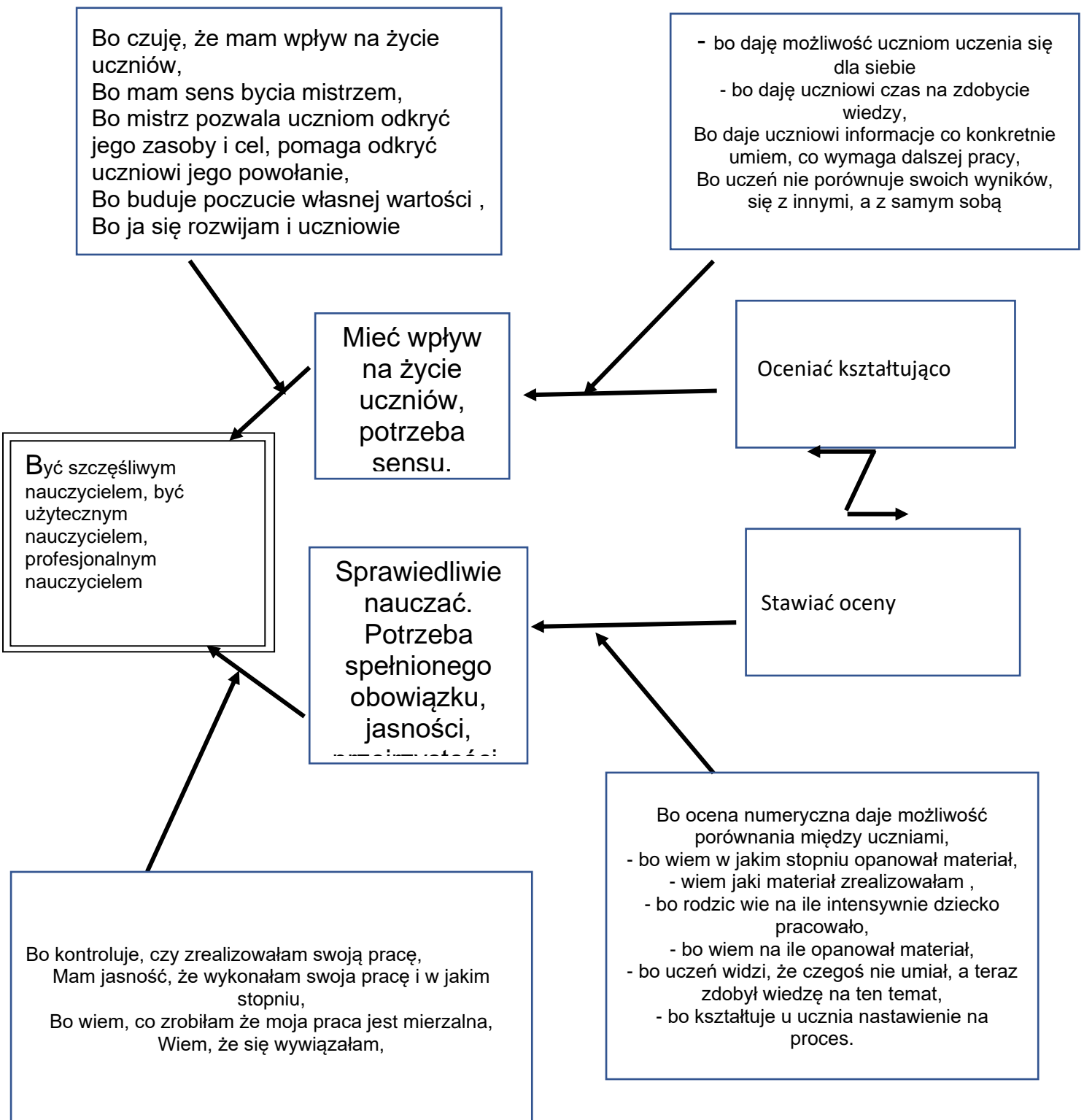
Konflikt wewnętrzny: Oceniać numerycznie - oceniać kształtująco

W pierwszej chmurze mamy do czynienia z żądaniem: oceniać numerycznie → popartym następującymi potrzebami: sprawiedliwie nauczać, dobrze spełniać swój obowiązek, jasności, przejrzystości, komfortu i wygody (zakładając, że łatwiej i szybciej wystawić ocenę numeryczną niż stworzyć opis);

Z drugiej zaś strony - w konflikcie mamy żądanie: oceniać kształtująco → poparte potrzebami: mieć wpływ na życie uczniów, potrzeba sensu, przyczyniania się do wzbogacania życia, rozwoju uczniów i siebie.

Obie skonfliktowane strony łączy wspólny cel: Być szczęśliwym nauczycielem, być użytecznym nauczycielem, profesjonalnym nauczycielem.

W dodatkowych boksach mamy uzasadnienia dla żądań. Jak dane żądania zaspokajają potrzeby oraz jak wymienione potrzeby spełniają cel. Następnie robimy listę możliwych rozwiązań swojego dylematu.



## MOŻLIWE ROZWIĄZANIA

- ocena kształtująca monitoruje co uczeń osiągnął na różnych etapach nauki,
- nauczyciel ma jasne kryteria co uczeń powinien umieć, jakie kompetencje i wiedzę nabywać, ale również jasno komunikuje to uczniom,
- uczeń wie czego się nauczył, wie co konkretnie umie,
- nauczyciel wie jaki materiał zrealizował,
- uczeń wie, że zrobił postęp na miarę swoich możliwości, zna swoje mocne strony ale również ograniczenia na danym przedmiocie, potrafi je zaakceptować, po to , żeby rozwijać swoje talenty.

### 2.1.1.2. Konflikt wewnętrzny nauczyciela – chmura 2

Konflikt wewnętrzny: Oceniać numerycznie - oceniać kształtująco.

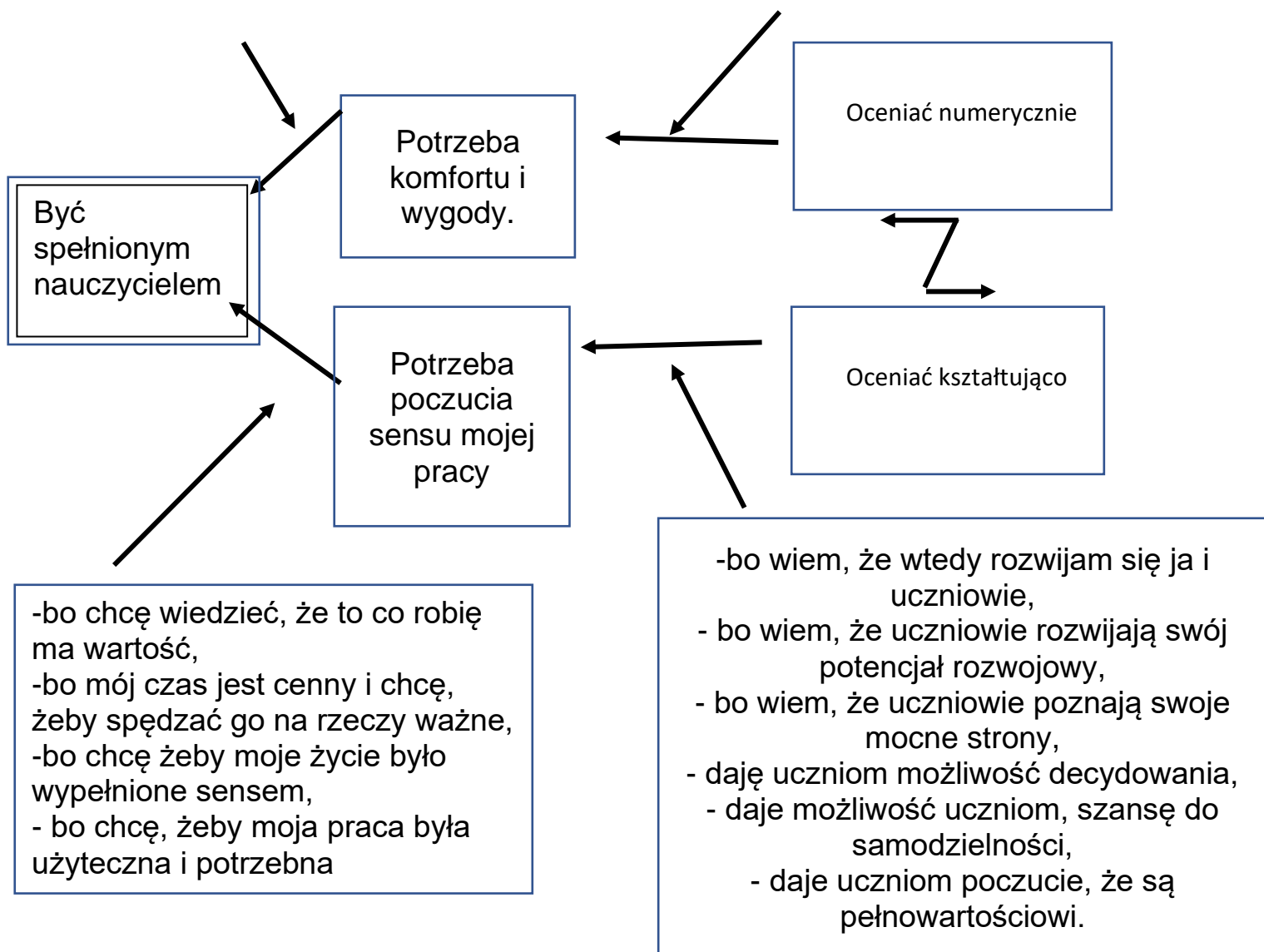
Wydaje się, że to ten sam konflikt wewnętrzny, ale tym razem za żądaniami stoją inne potrzeby. Rozpatrujemy konflikt w kontekście potrzeby komfortu i potrzeby sensu w przypadku żądania, by oceniać numerycznie. Z drugiej zaś strony, za żądaniem, aby oceniać kształtująco uwidacznia się najmocniej potrzeba wykonywanej pracy, w które widzimy sens.

Działamy jak wyżej, wykonując poszczególne kroki. Rozrysowujemy chmurkę konfliktu. Strzałka burzowa na wysokości żądań przypomina nam, że mamy żądania przeciwstawne, wykluczające się (a przynajmniej w takim rozumieniu je rozpatrujemy). Następnie poszukujemy potrzeb, które się ujawniają za takimi żądaniami oraz wspólnego celu, który łączy obie skonfliktowane rzeczywistości. Kolejnym krokiem jest wypisanie przesłanek, albo inaczej uzasadnień, dlaczego, w jaki sposób danym żądaniem mogą zaspokoić odkryte potrzeby, oraz jak zaspokojenie moich potrzeb wpłynie na osiągnięcie wyznaczonego celu. Wreszcie wypisujemy możliwe rozwiązania, jakie zauważamy po wykonanej pracy.

Poniższy rysunek przedstawia przykład rozpisanej chmurki omawianego konfliktu.

- bo chcę uniknąć stresu i napięcia,
- bo chcę uniknąć niepewności związanej z nowym,
- bo chcę mieć poczucie równowagi między życiem zawodowym i prywatnym, między czasem wolnym i potrzebnym na wykonanie obowiązków nauczyciela.

- bo zajmuje mniej czasu niż inne formy oceniania,
- bo jest łatwiejsze,
- bo rodzice tego oczekują,
- bo jest to wszystkim znane.

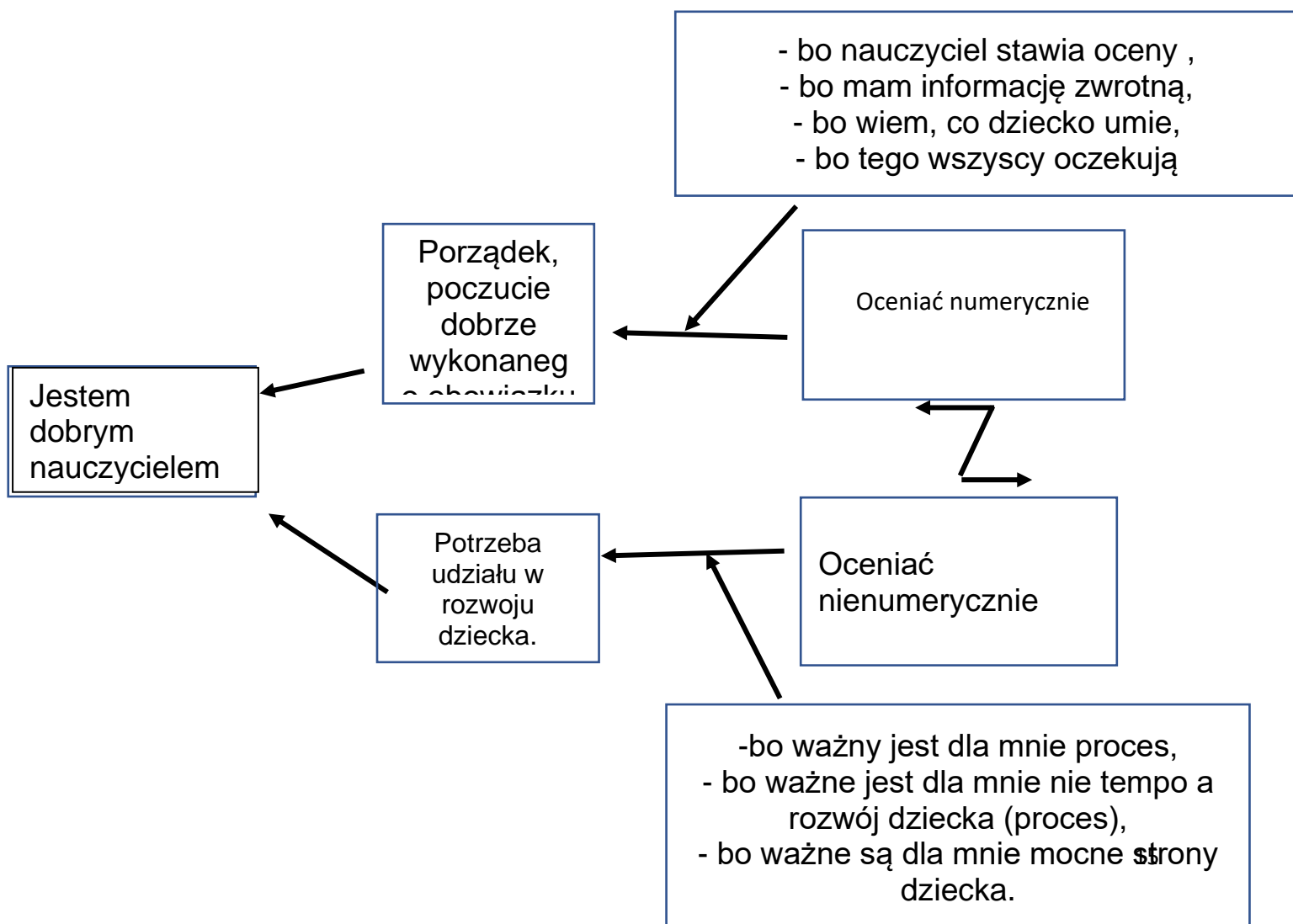


## MOŻLIWE ROZWIĄZANIA:

- szukam i stosuję gotowe rozwiązania – metody oceniania wykorzystywane w historii pedagogiki,
- zamieniam częste ocenianie na informację zwrotną w czasie pracy, przebywam z uczniami, udzielam informacji zwrotnej,
- słucham rodziców, którzy chcieliby, żeby dzieci były oceniane kształtująco. Współpracuję z rodzicami i nauczycielami. Szukam sojuszników, rezygnuję z oceniania numerycznego.
- szukam wsparcia w postaci współpracowników, którzy chcieliby monitorować postęp uczniów w inny, kształtujący sposób.

### 2.1.1.3. Konflikt wewnętrzny nauczyciela – chmura 3

Konflikt: oceniać numerycznie - nie oceniać numerycznie

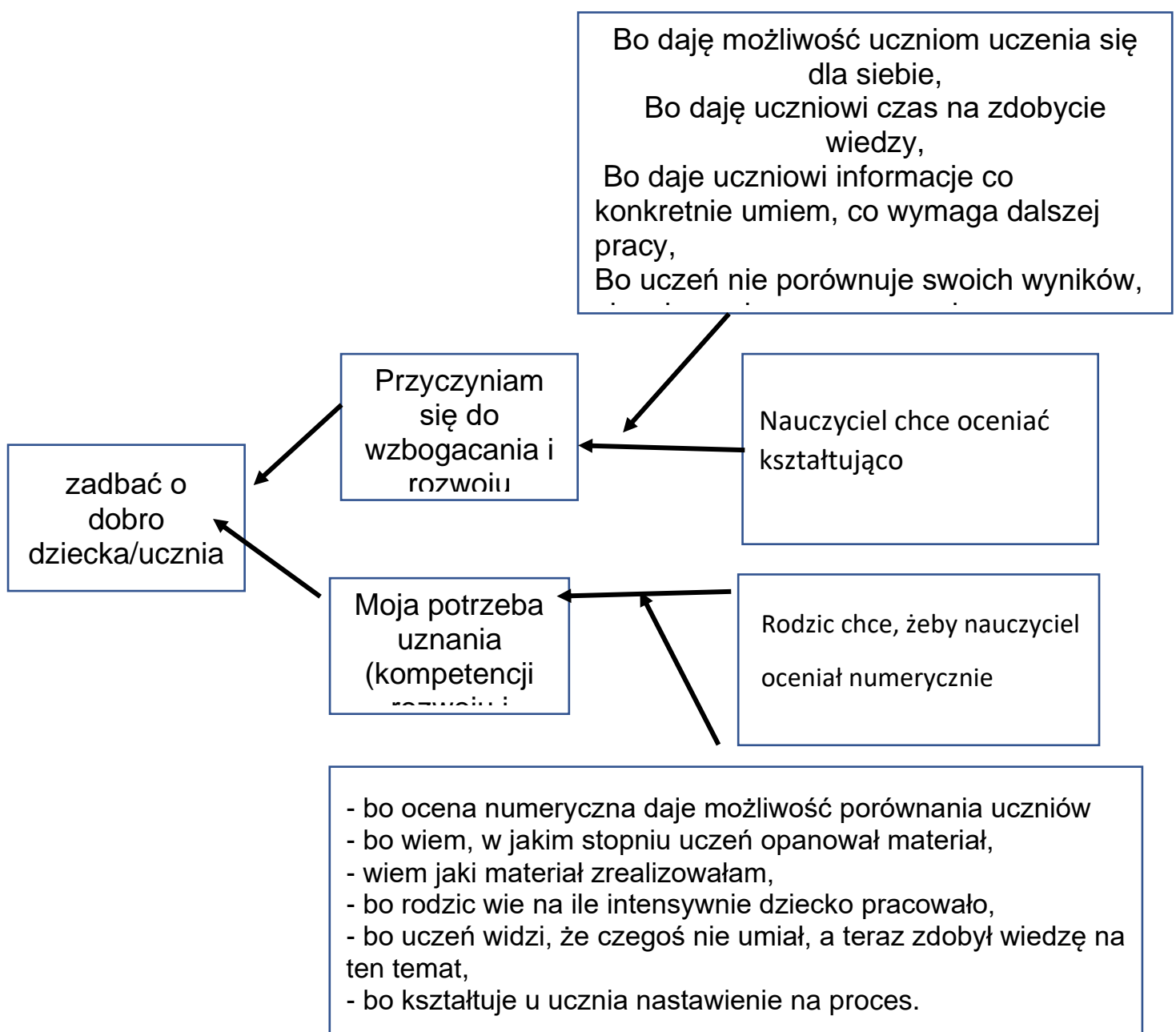




## MOŻLIWE ROZWIĄZANIA:

- prowadzę rozmowy monitorujące,
- korzystam z doświadczeń innych i gotowych rozwiązań,
- pracuję z nauczycielami, którzy oceniają uczniów inny sposób,
- korzystam z narzędzi, które pozwalają mi monitorować proces.

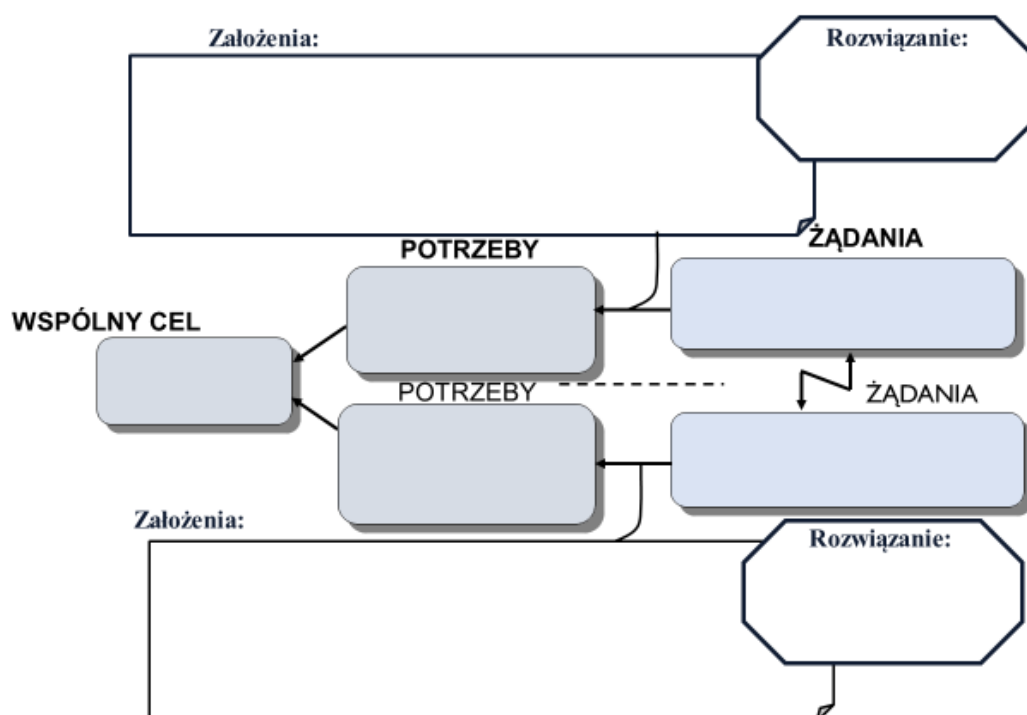
### 2.1.2. Konflikt zewnętrzny między rodzicem i nauczycielem



### 2.1.3. Chmurka konfliktu – praca własna

Czy Tobie również towarzyszy dylemat związany z ocenianiem. A może przeżywasz konflikt zewnętrzny z uczniem, rodzicem, dyrektorem związany z formą stosowanego przez siebie oceniania.

**ZADANIE 1.** Uzupełnij chmurkę. Pomyśl o założeniach towarzyszących potrzebom i żądaniom. Zaproponuj rozwiązania.



### 2.1.4. Logiczna gałązka – ocenianie kształtujące – praca własna

Przeanalizujmy teraz ocenianie kształtujące korzystając z narzędzia TOC – logicznej gałązki.

Ocenianie kształtujące

- wzmacnianie sprawczości ucznia oraz rozwój odpowiedzialności za własną edukację,
- wzmacnia poczucie własnej wartości,
- wspiera wolność,
- daje większą możliwość wyboru;

**ZADANIE 1.** Gałązka logiczna. Korzystając z powyższych lub/i własnych przeświadczeń, ułóż gałązkę logiczną, która będzie pokazywała Twój osobisty sposób myślenia i argumentowania. Pamiętaj, że gałązka może być bardzo prosta, na zasadzie przyczyna→ skutek →przyczyna→ skutek →przyczyna→ skutek.

Może i często bywa też tak, że jedna przyczyna niesie dwa lub więcej możliwych skutków, wtedy gałąź się rozwidla. Niekiedy też skutek danej przyczyny nie może istnieć sam w sobie, musi zajść jeszcze dodatkowy warunek. jeśli coś **i** coś →TO coś

### **2.1.5. Drzewko ambitnego celu – ocenianie kształtujące – praca własna**

Drzewko ambitnego celu może zobrazować drogę, jaką pokonuje nauczyciel, który chce zrezygnować z dotychczasowego sposobu oceniania ucznia numerycznie na rzecz oceny kształtującej. Krokiem pierwszym w zastosowaniu techniki TOC - drzewko ambitnego celu jest określenie i precyzyjne nazwanie celu jaki się chce osiągnąć.

#### **ETAP 1. PRECYZYJNIE NAZYWAM CEL, KTÓRY CHCĘ OSIĄGNĄĆ**

Przykładowe cele do opracowanie narzędziem drzewka ambitnego celu:

- Umiem napisać ocenę kształtującą dla ucznia
- Wprowadzam oceny kształtujące na swoim przedmiocie / w klasie/ w szkole

#### **ETAP 2. WYPISANIE WSZYSTKICH MOŻLIWYCH PRZESZKÓD**

Kolejnym etapem pracy jest wypisanie wszystkich możliwych przeszkód, jakie uniemożliwiają nam na chwilę obecną osiągnięcie wyznaczonego celu. Np. nauczyciel mierzy się z brakiem znajomości metody oceniania kształtującego, obawia się reakcji rodziców, itp.,

Zatem wypisuje sobie konkretne przeszkody:

1. Nie znam metody nauczania kształtującego.
2. Nie potrafię stworzyć formularza NaCoBeZu.
3. Nie potrafię wyznaczać celów nauczania dzieciom.
4. Nie potrafię nazywać celów w języku ucznia.

### ETAP 3. ZAMIANA PRZESZKÓD NA CELE POŚREDNIE

Wszystkie te przeszkody następnie nauczyciel zamienia na cele pośrednie, które chciałby osiągnąć, aby odnieść założony sukces.

Poniższa tabelka pokazuje etap zamiany przeszkód na cele pośrednie:

Przeszkoda	Cel pośredni
1. Nie znam metody oceniania kształtującego.	Poznam metodę oceniania kształtującego.
2. Nie potrafię stworzyć formularza NaCoBeZu.	Nauczę się tworzyć formularze NaCoBeZu dla uczniów.
3. Nie potrafię wyznaczać celów nauczania dzieciom.	Będę wyznaczał cele nauczania dzieciom.
4. Nie potrafię nazywać celów w języku ucznia.	Będę je pisał w języku zrozumiałym i jasnym dla moich uczniów.

### ETAP 4. PRZEŁOŻENIE CELÓW POŚREDNICH NA KONKRETNE DZIAŁANIA

Aby osiągnąć wyznaczone cele należy je przełożyć na konkretne działania, jak np:

Cel pośredni	Działania
Poznam metodę oceniania kształtującego.	Zapiszę się na kurs Nauczania Kształtującego.
Nauczę się tworzyć formularze NaCoBeZu dla uczniów.	Poproszę koleżankę, która pracuje ocenianiem kształtującym by mi pokazała jak tworzy formularze i spróbuje zrobić samodzielnie 3 na moje lekcje w najbliższym miesiącu.
Będę wyznaczał cele nauczania dzieciom.	Napiszę i umieszczę na tablicy w klasie cele prowadzonych przeze mnie lekcji.

Będę je pisał w języku zrozumiałym i jasnym dla moich uczniów.	Przeczytam swoje cele uczniom i sprawdzę czy uczniowie je rozumieją. Poprawię wszystkie niejasne miejsca.
--	---

## ETAP 5. UŁOŻENIE KONKRETNÝCH DZIAŁAŃ W ODPOWIEDNIEJ KOLEJNOŚCI

## ETAP 6. PODJĘCIE DZIAŁANIA

**ZADANIE 1.** Wybierz ambitny cel związany z nauczaniem. Napisz go sobie, sprawdź, czy spełnia kryteria SMART, czyli czy jest jasno sformułowany, zrozumiały, osiągalny, mierzalny, określony w czasie. Następnie postępuj zgodnie z instrukcją ETAP po ETAPIE.

AMBITNY CEL:		
PRZESZKODY	CELE POŚREDNIE	DZIAŁANIA
1.	1.	1.
2.	2.	2.
3.	3.	3.
4.	4.	4.
5.	5.	5.

RYSUNEK 1. TABELA DRZEWKA AMBITNEGO CELU

### 3. Zastosowanie narzędzi TOC na lekcjach

Poniżej zamieszczono przykładowe scenariusze zajęć z instrukcją wdrożenia narzędzi TOC podczas pracy z uczniami w klasie szkolnej. Na początku znajdują się dwa scenariusze z innowacji prowadzonej w Niepublicznej Szkole Lokomotywa w Sopocie. Innowacja łączy elementy myślenia krytycznego i narzędzia TOC z technikami wspierającymi myślenie kreatywne i rozwój szeroko rozumianej twórczości. Zajęcia opierają się o podstawę programową przeznaczoną dla klas 1 – 3.

### 3.1. Przykładowe scenariusze zajęć – SCENARIUSZ 1. Komunikacja

**KLASA:** Scenariusz przewidziany dla klasy 3

**TEMAT:** KOMUNIKACJA

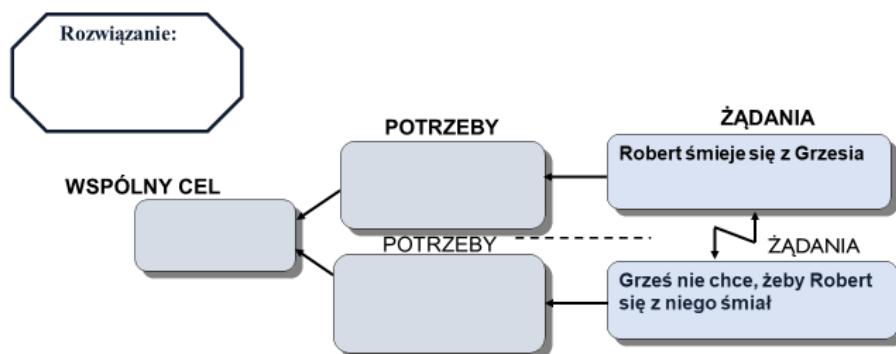
**PROBLEM:** Czym jest komunikacja. Jak się można komunikować? Co nam ułatwia komunikację? Co nam utrudnia komunikację?

**CEL:** Podniesienie świadomości dotyczącej procesu komunikowania się. Co nam pomaga? Co nam utrudnia komunikację. Poruszenie zagadnienia komunikacji niewerbalnej. Budowanie świadomości dotyczącej tego, że słowa mają moc, mogą wzmacniać innych a mogą siłę odbierać. Uwrażliwianie dzieci na bogactwo emocji, które przeżywają w różnych życiowych sytuacjach. Co czujesz w takiej sytuacji? Jak to przeżywasz? Schodzenie do potrzeb, które leżą u podstaw naszego postępowania i decyzji. Jakie potrzeby mają obie strony konfliktu? Jakie potrzeby ma ten, który wyśmiewa i ten, który jest wyśmiewany? Poszukiwanie rozwiązań, uwzględniające potrzeby obu stron różnych konfliktów, stawianie sobie wspólnych celów.

#### **PRZEBIEG ZAJĘĆ:**

1. Historia o Grzesiu i Robercie. Nauczyciel czyta/opowiada historię o dwóch chłopcach. *Grzegorz chodzi do V klasy. Ma bardzo liczną klasę, jest ich 33. Grześ zwykle z radością chodzi do szkoły. Cieszy się na spotkanie z kolegami i koleżankami. Grzegorz lubi się uczyć nowych rzeczy, czasem potrzebuje popracować więcej nad matematyką, tak, żeby zrozumiał wszystkie obliczenia. W piątej klasie matematyka stała się dla niego coraz trudniejsza, sporo pracował po lekcjach. Pewnego dnia, podczas lekcji matematyki pani Kasia poprosiła go o rozwiązanie zadania na tablicy. Grześ zaczęła pewnie rozwiązywać zadanie, ale w którymś momencie popełnił błąd i cały wynik wyszedł mu błędnie. Wtedy Robert, kolega z klasy krzyknął – głupek, nie zna odpowiedzi i zaśmiał się na cały głos, tak, że słyszała go cała klasa, razem z Grzesiem. Grzesiu ogromnie się zawstydzil. Nie mógł już wydusić z siebie słowa. Od tamtego czasu nie chce odpowiadać przed klasą. Często boli go brzuch przed wyjściem do szkoły.*

**ZADANIE 1.** Na podstawie historii, dzieci wspólnie z nauczycielem tworzą chmurkę konfliktu. Zastanawiają się nad potrzebami bohaterów, dyskutują nad możliwymi rozwiązaniami tego konfliktu.



Zachęcamy uczniów do zastanowienia się, jakie potrzeby stoją za wyśmiewaniem innych. Uczniowie nawet w tak młodym wieku, potrafią wskazać na potrzebę bycia zauważonym przez innych, na potrzebę bycia docenionym (nawet jeśli to dzieje się kosztem innych). Dzieci automatycznie szukają rozwiązań do konfliktu bazując na potrzebach stron. Rozmowa na temat emocji. Jakie emocje budzi wyśmiewanie się z kolegi/koleżanki. Jak czuje się osoba, z której się wyśmiewają inni.

## **ZADANIE 2.** Zadanie konstrukcyjne “Przyrząd do badania nastroju”

### **Wprowadzenie do zadania:**

Na pewno są wam znane różne przyrządy meteorologiczne do badania warunków pogodowych (odwołanie się do wiedzy dzieci z klasy pierwszej). Wymieńcie urządzenia, które pamiętacie, służące do pomiaru temperatury, ciśnienia atmosferycznego, kierunku i siły wiatru, opadów deszczu itd. (Stwarzamy przestrzeń na swobodne dzielenie się wiedzą i zapamiętanymi wiadomościami z zakresu meteorologii). Podsumowujemy dyskusję, że takie przyrządy, jak: termometr, barometr, deszczomierz, wiatromierz, itd. pozwalają nam badać i przewidywać pogodę.

Jednak dzisiaj na lekcji rozmawiamy o emocjach, które odczuwamy, gdy ktoś nas na przykład wyśmiewa i szukamy sposobów, jak sobie radzić z takimi sytuacjami. Dlatego Waszym zadaniem będzie skonstruowanie nowoczesnego **przyrządu do badania nastroju**.

### **Instrukcja do zadania:**

1. Podzielcie się na grupy 3-4 osobowe (można zostawić dzieciom przestrzeń do swobodnego doboru w grupy według upodobań, lub dobrać grupy za pomocą losowania, jeśli klasa potrzebuje wzmocnienia współpracy w różnych składach osobowych).
2. Każda grupa otrzyma teraz taki sam zestaw materiałów do konstruowania oraz nożyczki.

### **Potrzebne materiały:**

- \* tekturowy talerzyk
- \* plastikowy kubek
- \* 3 plastikowe słomki
- \* 2 patyczki szaszłykowe
- \* rolka od papieru toaletowego
- \* kawałek plasteliny
- \* 3 spinacze biurowe
- \* 4 wykałaczki
- \* 40 cm sznurka
- \* 3 gumki recepturki
- \* 3 karteczki z notesika

UWAGA: Są to materiały pogładowe, ale pamiętajmy, że w przypadku twórczych zadań konstrukcyjnych dobrze jest dawać dzieciom do wykorzystania, to co akurat jest nam dostępne: opakowanie po ryżu, siatka z supermarketu, butelka po szamponie do włosów, orzechy włoskie, kasztany, itp. Ważne, żeby w każdym zestawie dla poszczególnych grup były identyczne.

### **Instrukcja:**

Waszym zadaniem jest skonstruowanie nowoczesnego “**przyrządu do badania nastroju**”. Możecie wykorzystać do budowy tylko materiały z przygotowanego zestawu (nie można korzystać z innych dodatkowych materiałów np. własnych lub dostępnych w klasie), ale nie musicie użyć wszystkich.

*Przyrząd ten ma spełniać następujące warunki*

#### Dotyczące emocji:

- Badać co najmniej dwie emocje



- Posiadać funkcję zmiany nastroju

Warunki techniczne:

- zawierać w sobie jeden ruchomy element
- być podręczny i praktyczny, czyli taki, żeby można go było przenosić, zabrać ze sobą, użyć w różnych życiowych sytuacjach.

Czas akcji: Macie 10 minut na skonstruowanie waszego wynalazku.

**UWAGA:** Po ukończeniu dzieła, wasza grupa ma za zadanie zaprezentować swój wynalazek w formie reklamy.

**Punktacja:**

- Pomysłowość przyrządu: 1-10 punktów
- 2 punkty za spełnienie każdego warunku (powtórzyć z dziećmi warunki: badanie co najmniej 2 emocji, funkcja zmiany nastroju, ruchomy element, podręczny/praktyczny)
- Współpraca w grupie: 1-10 punktów
- Prezentacja wynalazku: 1-10 punktów

Czas na uwagi i pytania: Czy macie jakieś pytania?

Czas start!

### **3.2. Przykładowe scenariusze zajęć – SCENARIUSZ 2. Góry**

**KLASA:** Scenariusz przewidziany dla klasy 3

**TEMAT:** Góry

**PROBLEM:** Dylematy wewnętrzne, umiejętność rezygnacji z czegoś na czym nam bardzo zależy i w co włożyliśmy dużo wysiłku, co długo planowaliśmy.

**CEL:** Uświadomienie, że życie jest pełne trudnych decyzji i dylematów. Pokazanie prawdopodobieństwa konsekwencji swoich decyzji. Zobaczenie czym jest strata, rezygnacja, co znaczy opłakać stratę. odpowiedzi na pytanie, kiedy okazujemy się silni? Czy zrezygnowanie z czegoś, co zagraża naszemu życiu jest odwagą czy tchórzostwem? Kiedy pozorne tchórzostwo wymaga naszej siły i odwagi. Współpraca, praca w grupie, dobra atmosfera przy trudnej pracy.

**PRZEBIEG ZAJĘĆ:** 1. Nauczyciel czyta/opowiada historię.

*“Wejście na Mount Blanc (4810 m.n.p.m.) zawsze było moim marzeniem, oglądałem zdjęcia i filmy o pierwszych wejściach na Mount Blanc, o trudnościach jakie się z tym wiązały.*

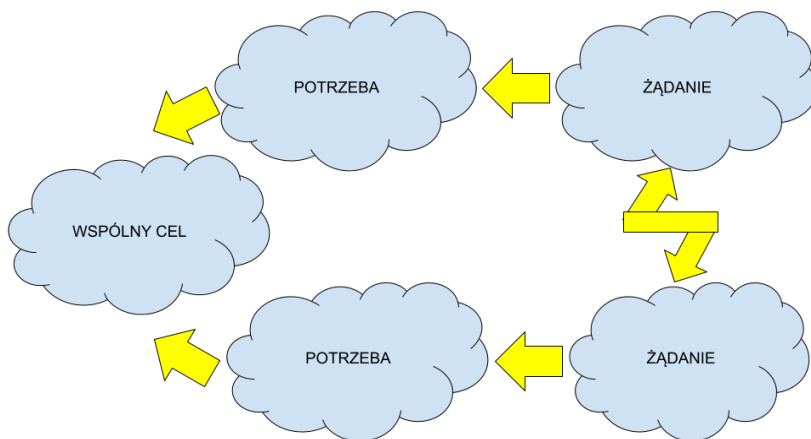
*Przygotowywałem się do tej wyprawy pół roku, zbierałem pieniądze, kupowałem sprzęt, odpowiednie ubrania, namiot. Przeglądałem szczegółowo mapy i trasy, zrobiłem kurs turystyki wysokogórskiej, żeby wiedział jak używać czekanów i raków. W końcu nadszedł upragniony czas. Wyjazd w góry planowałem na koniec lipca, wtedy pogoda jest najlepsza. Przyleciałem do Francji, do Paryża, stamtąd udałem się pociągiem w Alpy, do Chamonix. Wejście na szczyt rozłożyłem na kilka etapów.*

*Najpierw wjechałem na kolejną wysokość, 2300 m.n.p.m. Potem ruszyłem w trasę. Dwa dni tam czekałem, żeby mój organizm przyzwyczaił się do wysokości. Po dwóch dniach ruszyłem w góry. Prognozowano piękną, słoneczną pogodę. Przez pierwsze godziny wszystko szło według planu, stopniowo pokonywałem kolejne etapy wspinaczki. Niestety po pięciu godzinach słońce zaszło, chmury zaczęły zasłaniać niebo. Pogoda szybko się zmieniała. Do szczytu zostało tylko 30 minut wspinaczki, niebo wyglądało coraz groźniej. Miałem rozterki co robić dalej.*

**ZADANIE 1.** Na podstawie historii, dzieci wspólnie z nauczycielem tworzą chmurkę konfliktu. Zastanawiają się nad potrzebami bohatera, dyskutują nad możliwymi rozwiązaniami tego konfliktu. Tworzymy chmurkę - dylemat wewnętrzny.

Uczniowie odpowiadają na pytania i swoje odpowiedzi wpisują w graf chmurki.

- Jakie sprzeczne żądania ma bohater tego opowiadania, na czym mu zależy?
- Jakie potrzeby stoją za tymi żądaniami?
- Jaki jest jego cel?
- Uczniowie tworzą listę możliwych rozwiązań.



## **ZADANIE 2.** Zadanie konstrukcyjne “*Most nad przepaścią*”

### **Wprowadzenie do zadania:**

Nauczyciel dzieli klasę na grupy około 4 osobowe, a następnie przed każdą grupą ustawia 2 krzesła w odległości około 60-80cm. Dla każdej grupy taką samą odległość. A następnie kładzie przed każdą grupą kilka/kilkanaście gazet.

Wyobraźcie sobie, że te dwa krzesła to dwie strome, niebezpieczne góry, a między nimi jest głęboka przepaść. Nauczyciel pokazuje uczniom krzesła i budując nastrój wprowadza ich w to wyobrażenie. U stóp jednej z tych gór leży malownicza wioska, a na stoku drugiej góry wybudowano kiedyś schronisko. Mieszkańcy wioski postanowili zbudować wiszący most nad tą przepaścią, który ułatwi im szybsze dotarcie do schroniska i będzie emocjonującą atrakcją turystyczną.

### **Instrukcja:**

Waszym zadaniem jest **zbudowanie** tylko i wyłącznie z otrzymanych gazet wiszącego mostu pomiędzy górami czyli krzesłami. Gazety możecie zwijać, rwać, dziurawić, łączyć ze sobą itd., jak tylko chcecie i jak uzgodnicie w waszej grupie. Most nie może być niczym podtrzymywany, ani podpierany, ma zawisnąć samodzielnie. Macie na to 10 minut.

Po upływie czasu, powiem **STOP** i musicie wtedy zakończyć tworzenie waszego mostu. Wtedy będzie miała miejsce *część testowa*, ponieważ mostem będzie przechodzić wielu ludzi i musi być on bezpieczny.

## **TESTY MOSTU:**

Na test mostu będziecie mieli tylko minutę. Kiedy nauczyciel powie START i włączy stoper, drużyna ma za zadanie po kolei ułożyć na moście kapeć członków swojej grupy. Testowanie będzie trwało do momentu, aż upłynie pełna minuta, lub aż most się zarwie.

### **Punktacja:**

- Współpraca w grupie: 1-10 punktów
- Każdy położony kapeć: 3 punkty

**UWAGA!** Drużyna może zdobyć dodatkowe 8 punktów, jeśli podczas budowania wymyśli rymowany slogan na otwarcie mostu i zaprezentuje go przed testowaniem.

Do dzieła!

## **4. Budowanie środowiska szkolnego sprzyjającego mediacjom – praktyczne wskazówki**

Wprowadzenie mediacji w szkole wymaga przygotowania szkolnego środowiska na taką zmianę. Jest to proces składający się z kilku etapów, konieczne jest aby cała szkolna wspólnota była nastawiona na rozwiązywania konfliktów na zasadzie wygrana - wygrana. Etap wybierania szkolnych mediatorów:

Przeprowadzamy w szkole ankietę zaufania szkolnego wśród uczniów starszych klas. Nasza propozycja pytań dotyczyła osób, do których uczniowie i uczennice mają zaufanie w szkole; osób, którym można powierzyć sekret; osób do których można się zwrócić w trudnej sytuacji, wyjaśniając, żeby uczniowie nie wpisywali tam imion nauczycieli a swoich rówieśników. Uczniowie zostali poinformowani, że może być tak, że nie mają osoby w najbliższym środowisku do której mają zaufanie i to też będzie informacja dla nas. Ankieta była przeprowadzona anonimowo. Po zliczeniu głosów, zostały przeprowadzone spotkania z uczniami, których imiona pojawiały się najczęściej. Na spotkanie organizacyjne zostały zaproszone zarówno te osoby jak i wszyscy chętni na udział w projekcie szkolnych mediatorów. Podczas spotkania organizacyjnego został omówiony pomysł naszego klubu, zostały przedstawione umowy, które były podpisywane z uczestnikami Klubu Mediatora.

Zależało nam, żeby uczniowie nie traktowali spotkania Klubu Mediatora jak dodatkowego kółka, a raczej jak unikalną szansę na nabywanie kompetencji, które przydadzą im się w dorosłym życiu, i szansę na współdziałanie w szkole.

Szkolenie dla szkolnych mediatorów nastąpiło po tym jak przez dwa lata pracowaliśmy w szkole metodą mediacji, tyle, że mediatorami wcześniej byli nauczyciele. W szkole panowała już kultura mediacji i rozwiązywania konfliktów na zasadzie wygrana-wygrana, a uczniowie mieli doświadczenie udziału w mediacjach podczas konfliktów z kolegami i koleżankami. Stworzenie takiego środowiska bardzo ułatwia prowadzenie warsztatów dla szkolnych mediatorów

## **5. Wykorzystanie TOC na szkolnych mediacjach**

### **5.1. Scenariusz mediacji szkolnych z wykorzystaniem narzędzi TOC**

### **5.2. Propozycje przykładowych ćwiczeń do mediacji szkolnych**

Poniżej kilka ćwiczeń do wykorzystania podczas pracy ze szkolnym mediatorami.

#### **Ćwiczenie**

*Od emocji do potrzeby.*

Poniżej znajdziesz kilka krótkich historyjek. Uważnie je przeczytaj. Następnie wypisz wszystkie emocje, które mogły się pojawić u bohaterów, a następnie zdiagnozuj niezaspokojone lub zaspokojone potrzeby, które mogły prowadzić do trudnych i przykrych zachowań.

#### **Historyjka 1**

Ania przyniosła do szkoły nowiutkie mazaki. Położyła je na ławce, odwróciła się do Janki i z uśmiechem wskazała na opakowanie. Janka zrobiła dziwną minę, Ani zrobiło się jakoś nieprzyjemnie. Podziwiała Jankę i zależało jej na dobrych relacjach z nią. Bycie w kręgu Janki sprawiało, że można było czuć się ważnym. Podczas przerwy Ania podeszła do koleżanki.

- Mam takie same mazaki jak Ty – powiedziała i uśmiechnęła się.

- Zauważyłam – Janka wcale nie wyglądała na ucieszoną. – Tydzień temu miałaś też taką samą gumkę i temperówkę – powiedziała Janka i odeszła. Ania stała osłupiała.

Kiedy skończyła się kolejna lekcja, Janka przeszła obok ławki Ani i potrafiła butelkę z wodą, która wylała się na nowiutkie mazaki Ani.

- Ach, sorki – powiedziała Janka i wyszła na przerwę. Anię ścisnęło w gardle.

		Sytuacja	Emocja	Niezaspokojona/zaspokojona potrzeba
ANIA		Ania przynosi nowe mazaki.	Radość, duma	Przynależności do grupy
		Janka robi dziwną minę na widok mazaków Ani.		
		Dialog pomiędzy Anią i Janką.		
		Janka wylewa wodę na mazaki Ani.		
		Sytuacja	Emocja	Niezaspokojona/zaspokojona potrzeba
JANKA		Janka widzi, że Ania ma takie same mazaki jak ona.		
		Ania chwali się nowymi mazakami.		

		Dialog pomiędzy Anią i Janką.		
		Janka wylewa wodę na mazaki Ani.		

## Historyjka 2

Podczas przerwy chłopcy grają w ziemniaka. Siedzą w kręgu i szybko pozbywają się parzącego warzywa. Pełno przy tym śmiechu i emocji. Obok stoi Jaś i bardzo chce się włączyć do zabawy. Prosi chłopaków, ale oni nic mu nie odpowiadają. Rozpoczynają kolejną rundę, Jaś siada w kręgu, ale chłopcy mówią mu, że nie może grać, bo przetrzymuje ziemniaka. Jaś wychodzi z kręgu. Po powrocie do sali podnosi krzesło i chce nim rzucić w Wojtka. Chłopcy zaczynają krzyczeć, przybiega nauczyciel.

	Sytuacja	Emocja	Niezaspokojona/zaspokojona potrzeba
JAŚ	Chłopcy grają w grę, Jaś chce się włączyć do zabawy.		
	Chłopcy mówią Jasiowi, że nie może grać.		
	Jaś podnosi krzesło i chce nim rzucić w Wojtka.		
	Sytuacja	Emocja	Niezaspokojona/zaspokojona potrzeba
CHŁOPCY	Grają w ziemniaka podczas przerwy.		

	Odmawiają zabawy Jasiowi.		
	Jaś przetrzymuje ziemniaka.		
	Jaś podnosi krzesło i chce nim rzucić w Wojtka.		

### Historyjka 3

Na plac zabaw wbiega mały piesek. Wskakuje do piaskownicy i wesoło podbiega do dzieci, które jednak zaczynają głośno płakać. Do piaskownicy podchodzi właścicielka psa i mówi do dzieci:

- Nie bójcie się, ona jest łagodna, chce się z Wami bawić.
- Niech Pani zabiera tego kundla z piaskownicy. Tutaj jest zakaz wprowadzania zwierząt, nie czytała Pani napisu na tabliczce? – krzyczy jedna z mam, która podbiegła szybko do swojego dziecka i wrzeszczące wyciąga z piaskownicy. – Zaraz wezwę Straż Miejską.
- Ależ mój pies jest bardzo łagodny, chce się tylko bawić. – Broni się właścicielka psa.
- Ale moje dziecko nie chce się bawić z Pani psem, skąd ten pomysł? – krzyczy mama malucha. – Wszyscy psiarze mówią tak o swoich psach, a potem dzieci są pogryzione.

Pani z psem pospiesznie oddała się z placu zabaw.

- Nawet nie przeprosiła. – Narzeka mama.

	Sytuacja	Emocja	Niezaspokojona/zaspokojona potrzeba
Właścicielka psa	Wypowiada się o swoim psie i przekonuje, że chce się bawić z dziećmi.		



	Mama dziecka krzyczy na właścicielkę psa.		
	Właścicielka psa broni się, przekonując, że pies jest łagodny.		
	Oddała się z placu zabaw.		
	<b>Sytuacja</b>	<b>Emocja</b>	<b>Niezaspokojona/zaspokojona potrzeba</b>
Mama płaczącego dziecka	Dzieci zaczynają płakać po wbiegnięciu psa do piaskownicy.		
	Właścicielka przekonuje, że pies jest łagodny.		
	Mama chce wezwać Straż Miejską.		
	Oburza się, że właścicielka psa nie przeprosiła.		

## 6. Podsumowanie

Prezentowane w przewodniku narzędzia TOC oraz sposoby korzystania z nich mają dawać wsparcie i poczucie bezpieczeństwa w korzystaniu z nowych narzędzi i nowo zdobytej wiedzy. Mają też zachęcić do korzystania z nowych umiejętności i do podejmowania ryzyka

popelniania błędów w uczeniu się i we wdrażaniu nowego. Poradnik ma stanowić zachętę do podejmowania prób korzystania z narzędzi TOC w budowaniu na nich fragmentów lekcji, całych bloków lekcji lub projektów. Zaproponowane w tym poradniku ćwiczenia i scenariusze zajęć znalazły swoje zastosowanie podczas klubu mediatora, czyli na zajęciach dodatkowych, podczas innowacji wprowadzonej w NSP Lokomotywa, ale przede wszystkim na najbardziej podstawowych lekcjach w edukacji wczesnoszkolnej, czyli na zajęciach zintegrowanych w ramach poszczególnych edukacji (językowej, matematycznej, społecznej, itd.) oraz na poszczególnych przedmiotach w klasach starszych. Korzystałyśmy z narzędzi TOC zdalnie i w szkole. Uczyłyśmy rozumienia i komunikacji. I wiemy, że to działa, że przynosi efekty, że uczy myśleć, ale też poszerza perspektywę. Porządkuje, ale niczego nie usztywnia i nie zacieśnia. Mówiąc współczesnym językiem nauczyciel ma możliwość być influencerem, wpływać na rzeczywistość dzieci i całych ich rodzin. Nauka mediacji - pokojowego rozwiązywania konfliktów, nauka patrzenia na siebie, innych i konflikt poprzez skoncentrowanie na potrzebach - tych zaspokojonych i niezaspokojonych to nasz realny wkład w życie całej szeroko rozumianej społeczności szkolnej. Ta edukacja nie zastanawia się kto jest winny, tylko szuka jakie potrzeby kierują zachowaniem danego człowieka. To zupełna zmiana perspektywy. To nauka decyzji w oparciu o własne potrzeby. TOC i mediacje mogą przyczynić się do budowania szkoły opartej na relacjach, na bliskości, na dobrej komunikacji. Bycie nauczycielem to korzystanie z własnych zasobów intelektualnych, narzędzi, wykształconej osobowości, to odwoływanie się do wartości. Przez ten przewodnik zachęcamy by poszukiwać, uatrakcyjnić edukację, ale jej nie kolorować, nie ozdabiać, nie wyręczać uczniów. Wyposażać, dawać wyzwania, narzędzia i moc samodzielności, sprawczości, to podręcznik jak być twórczym i wymagać twórczego podejścia od uczniów.

Przewodnik ten może okazać się pomocny poprzez to, że dostarcza nowe pomysły, sprawdzone rozwiązania i pokazuje proces wprowadzania narzędzi TOC krok po kroku. Daje możliwość podpatrzenia jak pracowali inni, przećwiczenia samodzielnie pracy narzędziami TOC i moc ćwiczeń do inspiracji w budowaniu własnego warsztatu.